

Foto KITLV

De Van Imhoff werd op 19 januari 1942 gebombardeerd door een Japans vliegtuig en zank. Hierbij vielen meer dan 400 doden.

NIMH-onderzoek naar scheepsramp Van Imhoff geeft slachtoffers een gezicht

Op 19 januari 1942 vond in de Indische Oceaan een scheepsramp plaats, waarbij meer dan 400 burgerslachtoffers vielen. Deze mannen, allen van Duitse of Oostenrijkse afkomst, waren in Nederlands-Indië vanaf 10 mei 1940 geïnterneerd geweest vanwege hun status als staatsburger van de vijand – in tijden van oorlog toentertijd gebruikelijk. Medio 2022 is bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag een nieuw onderzoek naar deze scheepsramp gestart, in het bijzonder om de slachtoffers een gezicht te geven.

door Maaïke van der Kloet

Het historisch onderzoek gaat over de internering van mensen van Duitse en Oostenrijkse afkomst in Nederlands-Indië vanaf 10 mei 1940, de scheepsramp zelf op 19 januari 1942 en de nasleep van deze gebeurtenissen, ook voor nabestaanden. Zo wordt onderzoek verricht

naar de voorgeschiedenis van de aanwezigheid van Duitse burgers in Nederlands-Indië. Zij vormden naast totoks (witte Nederlanders) de grootste Europese groep in de kolonie voor de Tweede Wereldoorlog. Voor een deel van hen was het een schok te worden geïnterneerd

op 10 mei 1940, hoewel de angst voor de aanwezigheid van Duitsers in de kolonie verklaard kan worden vanuit de angst voor het ook in Nederlands-Indië in de jaren 1930 opgekomen nationaalsocialisme. Zo had de NSDAP in 1935 18 *Ortsgruppen* en *Stützpunkte* in de archipel, waarvanuit naar eigen zeggen alle Duitse burgers konden worden bereikt.

Het merendeel van de Duitse en Oostenrijkse mannen werd op 10 mei 1940 geïnterneerd, evenals alle leden van de Indische NSB en een klein aantal Duitse vrouwen. Eind 1941 werd besloten de Duitse en Oostenrijkse mannen naar Brits-Indië te brengen. Het koloniale gezag vreesde namelijk dat deze mensen zich bij een Japanse aanval op Nederlands-Indië als een 'vijfde colonne' bij de Japanners zouden kunnen aansluiten. De eerste twee schepen met burgergeïnterneerden vertrokken eind 1941. Het derde en laatste schip, de *Van Imhoff*, vertrok op 18 januari 1942 zonder markering en met onvoldoende reddingsmiddelen aan boord in de richting van Brits-Indië. De oorlogssituatie was in die weken steeds nijpender geworden en Singapore moest met alle geallieerde middelen worden beschermd. De *Van Imhoff* voer zodoende niet in konvooi. Een dag na vertrek, het schip voer inmiddels voorbij het eiland Nias voor Sumatra's westkust, werd het gebombardeerd door een Japans vliegtuig. Tijdens het zinken, dat uren duurde, bracht de bemanning, afkomstig van van de Koninklijke Paketvaartmaatschappij, de rederij van het gecharterde schip, en de militaire bewaking, zichzelf in veiligheid zonder zich om de in het ruim opgesloten geïnterneerde mannen te bekommeren. Meer dan 400 van hen kwamen om, slechts 65 geïnterneerde mannen overleefden de ramp.

Onderzoekers Ellen Klinkers en Linda Terpstra en projectleider Maaïke van der Kloet onderzoeken de geschiedenis van deze scheepsramp en de nasleep vanuit diverse perspectieven, waaronder de internationale politieke en militaire context, de juridische nasleep en het gevolgen van de gebeurtenissen voor nabestaanden van slachtoffers. Ook doen zij onderzoek naar de juridische en maritiem-militaire context van de scheepsramp. Naast een populairwetenschappelijk boek, dat in 2024 zal verschijnen, krijgt het onderzoek uiting middels een projectwebsite op www.van-imhoff.com. Op de website staan digitale portretten, levensschetsen met foto's van slachtoffers. Deze portretten worden in samenspraak met nabestaanden vormgegeven. Ze zijn gebaseerd op interviews met kinderen van slachtoffers, op familie verhalen, brieven en briefkaarten uit de interneringskampen en op foto's die nabestaanden hebben van hun omgekomen (groot)vader. De portretten dienen als een digitale herinneringsplek. Hier leest u enkele (verkorte) portretten.

Maaïke van der Kloet – Historicus en als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH).

OPROEP

Bent u of kent u een nabestaande van de scheepsramp met de *Van Imhoff*? Dan komen we graag met u in contact. U kunt projectleider Maaïke van der Kloet bereiken via MG.vd.Kloet@mindef.nl. Website project: www.van-imhoff.com

Oskar Rohde

Oskar Wilhelm Henry Rohde was een gepensioneerd militair van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL). Hij werd geboren op 23 februari 1883 in Hannover, als kind van Henry Rohde en Henriette Grosse. In Duitsland vervulde hij zijn dienstplicht van 1904 tot 1906. Hierna vertrok hij naar Nederland, waar hij tekende om dienst te nemen bij de koloniale troepen. In 1908 trad hij zodoende als vrijwillig beroepsmilitair in dienst bij het KNIL. Zijn militaire carrière duurde tot 1927, toen hij met eervol ontslag ging met de eindrang adjudant onderofficier schrijver. In 1918 was hij te Koeta Radja (Aceh) getrouwd met Cornelia Timbuling, ook wel Nelië of Nelly genoemd. Zij was waarschijnlijk van Menadonese afkomst. In 1928 krijgen zij een zoon: Hermann Wilhelm Rohde, die ook in militaire dienst ging in Nederlands-Indië en later in Nederland korpsadjudant werd van het Korps Commandotroepen in Roosendaal.

Oskar Rohde met zijn zoon Hermann op school.

Ondanks zijn lange staat van dienst bij het koloniale leger werd Oskar Rohde vanwege zijn Duitse afkomst alsnog geïnterneerd in 1940. Samen met zo'n 2.400 andere mannen van Duitse en Oostenrijkse afkomst belandde hij in een interneringskamp in Nederlands-Indië. Hij kwam op achtenvijftigjarige leeftijd om bij de scheepsramp met de *Van Imhoff*. Zijn kleinzoons, die hun grootvader nooit hebben gekend, hebben de militaire traditie van hun vader en grootvader voortgezet en zijn allebei als militair in dienst van Defensie.

Max Oppenheim

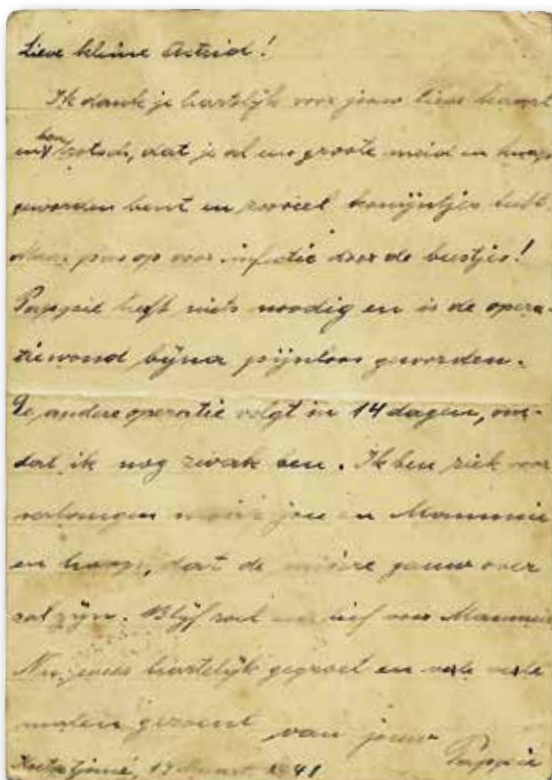
Wanneer Maximiliaan Theodor (Max) Oppenheim voet aan wal zette in Nederlands-Indië is niet precies bekend, maar wel dat hij in 1926 een verblijfsvergunning kreeg. Dat werd duidelijk uit een verklaring van de immigratiedienst in Jakarta uit 1950, acht jaar na zijn overlijden. Max, die op 17 oktober 1891 werd geboren, was toen 34 jaar oud. Maximiliaan Theodor was afkomstig uit Wenen, waar ook zijn enige broer Theodor Maximiliaan woonde.

In Nederlands-Indië werkte Max als handelsreiziger voor de firma Goldberg, een juwelier in Surabaya. Hij trouwde er in 1936 op vijfenveertigjarige leeftijd met zijn zevenentwintig jaar jongere Indische vrouw Frederika Halsamer. Samen kregen ze een dochter: Astrid, geboren

Foto privébezit

Max en Astrid Oppenheim

briefkaart Max Oppenheim

op 21 juni 1938 in Surabaya. Astrid bewaart de albums met familiefoto's die een gelukkig en welvend leven laten zien; een mooi huis, personeel en vakanties. Max voorzag de foto's van onderschriften. Na de Duitse annexatie van Oostenrijk op 13 maart 1938 verloren Oostenrijk en de Oostenrijkers hun zelfstandigheid. Daardoor ontkwam ook Max niet aan de internering van de Duitse inwoners van Nederlands-Indië na de Duitse inval in Nederland op 10 mei 1940. Vanuit kamp Lawé-Sigalagala in Sumatra schreef hij kaarten aan zijn gezin. In een kaart van 20 maart 1941 aan zijn driejarige dochter schreef hij dat hij ziek was en operaties moest ondergaan. Hij miste hen en hoopte op een spoedig weerzien. Op 19 januari 1942 kwam Max om het leven na het zinken van de *Van Imhoff* in de Indische Oceaan. Max was toen 52 jaar. Astrid heeft haar vader haar hele leven gemist.

Ludwig en Louis Reize

'Ik heb ze nooit meer teruggezien' zijn de aangrijpende woorden van wijlen Sophie Bouman-Reize, die zowel haar vader als haar broer bij de ramp met de *Van Imhoff* verloor.

Ludwig Heinrich Reize senior werkte als bootsman op een Duits koopvaardijship en kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog in Nederlands-Indië terecht. De op 21 september 1882 in het Duitse Durlach geboren Ludwig besloot in het 'land onder de regenboog' te blijven om daar een nieuw bestaan op te bouwen.

Na enige tijd leerde hij de op Java geboren Ngatemie kennen en werd verliefd op haar. Op 20 september 1918, vlak vóór het einde van de Eerste Wereldoorlog, werd hun eerste dochter Sophie geboren. Ludwig Reize besloot zich definitief op Java te vestigen en betrok met zijn gezin een huis in de havenplaats Surabaya. Op 28 maart 1920 werd hun zoon Louis (Ludwig Heinrich junior) geboren. Ludwig en Ngatemie traden in 1923 officieel in het huwelijk. Zij kregen samen nog drie kinderen, één meisje en twee jongens, die echter kort na hun geboorte stierven.

Ludwig Reize ging tijdens de jaren twintig werken voor de Nederlandse Droogdok Maatschappij. Hij was als dokmeester verantwoordelijk voor de reparaties van Europese schepen. Het gezin Reize verhuisde rond 1927 naar een groter huis en de familie leefde in die tijd zoals andere (Indo-)Europeanen in welvaart. Rond 1934 verhuisde het gezin naar Sarangan, een vakantiedorp in Oost-Java waar traditioneel veel Duitse gezinnen vakantie vierden. Ludwig Reize begon daar een botenverhuurbedrijf.

Het gezin Reize viel na 10 mei 1940 onverwachts uiteen. Op die dag werden alle Duitse mannen en jongens van 17 jaar of ouder opgepakt en geïnterneerd, in reactie op de Duitse inval in Nederland. Ludwig en zijn zoon Louis kwamen hierdoor in het interneringskamp Ngawi terecht.

Dochter Sophie Reize trad op 3 december 1941 in het huwelijk met haar verloofde Piet Bouman. De op dat moment nog steeds geïnterneerde vader Ludwig gaf hiervoor zijn toestemming, als één van zijn laatste daden. Zeven weken later overleed Ludwig samen met zijn zoon Louis bij de scheepsramp met de *Van Imhoff*.

Foto privébezit

Louis en Ludwig Reize